

УДК 331.361:356.13

Д. О. МОВЧАН

аспірант, старший викладач
Університет митної справи та фінансів

ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ ПРАВА В ГАЛУЗІ МИТНОЇ СПРАВИ: АНАЛІЗ ПОТРЕБ У НАВЧАННІ

У статті розглянуто сутність поняття “аналіз потреб у навчанні”. Теоретичний аналіз потреб у навчанні здійснено на прикладі підготовки магістрів права у галузі митної справи. Детально розглянуто методи, якими можна послуговуватися для отримання інформації щодо потреб у навчанні (анкети, інтерв’ю, групові дискусії, опис роботи, попередні виступи, письмові звіти, спостереження), наведено алгоритм проведення кожного з методів та визначено найрезультативніші. Аналіз потреб у навчанні визнано ефективним інструментом для організації процесу формування професійної компетентності магістрів права в галузі митної справи.

Ключові слова: аналіз потреб у навчанні, магістри права в галузі митної справи, професійна компетентність, підготовка.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст. [1], Законі України “Про вищу освіту” (2014) [2], указах Президента України “Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку освіти в Україні” [3], “Основні напрями реформування вищої освіти” [4], Національній рамці кваліфікацій (2011) [5] визначено підготовку висококваліфікованого, конкурентоспроможного на ринку праці та компетентного фахівця основною метою національної вищої освіти. У цьому аспекті визначальними на міжнародному рівні для митної професії визнано “Професійні стандарти Всесвітньої митної організації”, 2008 (далі – ВМО) [6] та Рамку компетенцій Європейського Союзу для митної професії (2014) [7]. У зв’язку з цим одним з першочергових завдань, що стоять перед сучасною вищою освітою, виступає актуальна підготовка магістрів права у галузі митної справи, що потребує, насамперед, аналізу потреб у навчанні.

Питання аналізу потреб у навчанні митних офіцерів висвітлено в численних щорічних звітах кадрових департаментів митних служб різних країн, у тому числі й України. На рівні Всесвітньої митної організації докладно цьому аспекту присвячено увагу в компендіумі – інструменті ВМО, за допомогою якого в підготовку та підвищення кваліфікації кадрового складу митних служб впроваджуються міжнародні професійні стандарти [8; 6]. Проблема визначення потреб у навчанні опікуються й на рівні держав, наприклад, у Сполученому Королівстві було проведено опитування серед співробітників державних та приватних підприємств [9]. Проте нами не виявлено наукових праць, у яких здійснено теоретичний аналіз питання щодо аналізу потреб у навчанні.

Мета статті – теоретично дослідити питання щодо аналізу потреб у навчанні в аспекті підготовки магістрів права у галузі митної справи.

Методи досліджень – аналіз, синтез та узагальнення – для опису та зіставлення наявних у нормативній та педагогічній літературі теоретичних підходів до визначення й обґрунтування питання щодо аналізу потреб у навчанні в аспекті підготовки магістрів права у галузі митної справи.

Аналіз потреб у навчанні допомагає знайти різні форми та засоби, завдяки яким у системі неперервної професійної освіти митників уможливується імплементація міжнародних професійних стандартів Всесвітньої митної організації. Саме стійка тенденція щодо відповідності професійної підготовки фахівців міжнародним стандартам дає можливість впроваджувати інновації в навчальний процес, підвищувати професійну кваліфікацію тих, хто навчає, і тих, хто навчається, а також обмінюватися досвідом. Актуальними стають ресурси та можливості глобальних освітніх мереж, міжнародні інформаційні ресурси тощо.

Так, наприклад, показовим є результати вищезгаданого опитування, проведеного серед співробітників державних та приватних підприємств у Сполученому Королівстві [9]. За результатами опитування навчальні потреби розподілені респондентами таким чином: лідерські знання та вміння – 65%, вміння управляти людськими ресурсами – 55%, вміння вести бізнес/підприємницькі здібності – 51%, комунікаційні/соціальні вміння – 36%, вміння управляти проектами й програмами – 33%, вміння обслуговувати клієнтів – 31%, загальні управлінські вміння – 29%, інноваційні та креативні вміння – 21%, вміння працювати у команді – 17%, вміння вирішувати проблеми – 14%, навички самоуправління – 13%, політична та культурна обізнаність – 13% [там само]. Отже, зазначені навчальні потреби окреслюють вимоги до компетентностей сучасних фахівців.

Аналіз потреб у навчанні – це визначення за допомогою одного чи більше методів навичок або знань, яких бракує працівникам, та виокремлення найголовніших з них [8].

Аналіз потреб у навчанні має на меті: 1) оцінити, чи є реальна проблема, яка може бути вирішена навчанням; 2) визначити напрям, зміст і структуру навчання, яке буде необхідно в подальшому.

Аналіз потреб у навчанні є першим кроком у циклі професійної підготовки, основою для розробки як змісту навчальної програми, так і її структури. Водночас він дає цінну інформацію щодо знань і умінь осіб, які залучені до навчання. На основі цієї інформації можливо встановити мету навчання, яка відповідатиме потребам організації і конкретної галузі цільової групи (у нашому випадку – галузі митної справи).

Також аналіз потреб у навчанні може сприяти розвитку відповідної системи оцінювання, яка буде використовуватися по закінченні програми навчання. У багатьох випадках така оцінка призначається для довгострокових результатів, а не для виявлення безпосереднього впливу на учасників.

Слід зазначити, що для отримання необхідної інформації щодо потреб у навчанні, існує ряд методів, а саме: анкети, інтерв'ю, групові диску-

сії, опис роботи, попередні виступи, письмові звіти, спостереження. Кожен із цих методів має значення під час визначення потреб у навчанні та дає певну необхідну інформацію, найбільш популярними і, можливо, корисними слід визнати анкетування, інтерв'ю, групові дискусії, а у деяких випадках – спостереження.

Розглянемо зазначені методи більш детально.

Анкетування – це дослідження, яке містить перелік питань, що розповсюджуються серед респондентів. Результати анкетування аналізуються з метою виявлення загальної тенденції. Як і стосовно інших методів, якими послуговуються для визначення потреб у навчанні, анкетування не слід використовувати як єдиний метод отримання інформації, бо результати будуть значно відрізнятися від реальності. Анкетування слід використовувати разом з подальшим обговоренням або інтерв'ю. Це дасть змогу уточнити або розширити інформацію, яка була отримана в анкеті, та отримати поглиблену базу даних з конкретною і точною інформацією.

Наше дослідження виявило певні підходи до розробки анкет, а саме:

- точно визначитися, яку інформацію необхідно отримати і як вона буде аналізуватися (наприклад, відкриті питання можуть давати простору інформацію у відповідях);
- використовувати анкети для опитування великої кількості працівників: за допомогою письмового анкетування є змога опитати більше людей;
- ретельно формулювати запитання, щоб забезпечити правильне розуміння того, яка інформація потрібна (вірогідність розуміння запитання тим більша, чим відвертіше воно сформульовано);
- ставити запитання в логічній послідовності – це допоможе перебігу думок респондентів;
- використовувати різні типи запитань (закриті, відкриті, множинний вибір, так / ні, градуйовані відповіді тощо), які будуть найбільш доречними для отримання необхідної інформації;
- написати прості та зрозумілі інструкції щодо заповнення й повернення анкети;
- ставити запитання, які стосуються мети аналізу потреб у навчанні;
- обережно формулювати делікатні запитання, щоб не втратити співробітництво з респондентами;
- уникати широких запитань, а формулювати запитання для отримання конкретної інформації;
- важливим є попереднє тестування анкети, що забезпечить її перевірку на відповідність та ефективність;
- можливо респонденти повинні ідентифікувати себе і свій рівень кваліфікації / сферу діяльності, щоб систематизувати результати за групами потреб;
- написати титульний лист, який має мету анкетування, дату повернення та інструкції.

На нашу думку, важливо зазначити, що надання цільовим групам переліку навчальних курсів і з'ясування їх бажання брати в них участь, не є аналізом потреб у навчанні.

Інтерв'ю проводять відповідальні за аналіз потреб у навчанні особи. Зауважимо, що ідеальним було б узагальнення інформації, яка отримана з анкет та інтерв'ю. Проте допускається використання інтерв'ю як єдиної основи для надання рекомендацій.

Визнано, що: 1) особисті інтерв'ю з представниками цільової групи можуть забезпечити отримання необхідної інформації, якщо будуть проводитися правильно з використанням ефективних запитань і вмінням слухати; 2) інтерв'ю використовують з метою отримання конкретної інформації, щоб вивчити загальні відповіді; 3) інтерв'ю може застосовуватися до всієї групи або до кожного; 4) інформація доповнюється шляхом інтерв'ювання осіб не з цієї групи, які не знаходяться з нею в постійному контакті; 5) важливим є послуговування відомими техніками для проведення інтерв'ю.

Групові обговорення – цей метод схожий на інтерв'ю й проводиться з цільовою групою. Його перевага полягає в тому, що він дає змогу використовувати структуровану дискусію й обговорити більший діапазон ідей. Він є корисним при збиранні й оцінюванні інформації, має перевагу “ідей групи”: ідеї продукують більше ідей. Проте цим методом, як і зазначеними вище, ефективніше послуговуватися у сукупності з іншими методами.

Спостереження та / або контроль – це пасивна форма аналізу потреб у навчанні. Її сутність полягає в тому, що керівником або командою, які проводять аналіз потреб у навчанні, виконується лише функція спостереження за діями цільової групи або функція контролю й аналізу документів, які вказують на рівень досягнень цільової групи.

Спостереження та контроль можуть також включати коментарі від осіб, які часто взаємодіють з цільовою групою.

Особливість методу спостереження та контролю полягає в тому, що він дає змогу отримати інформацію щодо прогалин у знаннях цільової групи; неефективного їх застосування; недовиконання робіт відповідно до запланованих стандартів; міжособистісних проблем.

Необхідність у навчанні може стати результатом застосування тільки зазначеного методу. Проте важливим для запобігання суб'єктивності є, на наше переконання, і обговорення отриманих даних з цільовою групою.

Важливо, на наш погляд, чітко визначити потреби в навчанні для кожної цільової групи ще до початку розробки програми навчання.

Враховуючи вищевикладене, нами було проведено аналіз потреб цільової групи – магістри права в галузі митної справи. Результати дослідження підтвердили актуальність знань, які відповідають міжнародним професійним стандартам, а саме: Професійним стандартам Всесвітньої митної організації, які висувають вимоги до професійних компетентностей митних офіцерів стратегічного рівня митного менеджменту.

На нашу думку, важливим є той факт, що у ході дослідження виявлено певні закономірності щодо потреб у навчанні:

– потреба у знаннях для цільової групи “магістри права в галузі митної справи” не за конкретною спеціальністю / спеціалізацією, а в загальних поглиблених управлінських знаннях для фахівців підвищеного та високого управлінського рівня посад у галузі митної справи;

– потреба у знаннях з митного менеджменту для посад, відповідальних за прийняття стратегічних рішень (стратегічний митний менеджмент);

– потреба в дистанційній (електронній) або / та змішаній формах навчання та підвищення кваліфікації, насамперед, на рівні магістратури;

– потреба у компетентностях, які відповідають рівню та вимогам міжнародних професійних стандартів для митної професії.

Висновки. Таким чином, проведений теоретичний аналіз потреб у навчанні на прикладі підготовки магістрів права у галузі митної справи дав змогу детально розглянути методи, якими можна послуговуватися для отримання інформації щодо потреб у навчанні, а саме: анкетування, інтерв’ю, групові дискусії, опис роботи, попередні виступи, письмові звіти, спостереження. Кожен із цих методів має значення під час визначення потреб у навчанні та дає певну необхідну інформацію. Проте найбільш результативними для аналізу потреб у навчанні слід визнати анкетування, інтерв’ю, групові дискусії, а у деяких випадках – спостереження. Зауважено на необхідності дотримання запропонованого алгоритму застосування кожного з методів.

Виявлені у ході дослідження певні закономірності щодо потреб у навчанні для *магістрів* права у галузі митної справи (потреби в загальних поглиблених управлінських знаннях для фахівців підвищеного та високого управлінського рівня посад у галузі митної справи, а не в знаннях за конкретною спеціальністю / спеціалізацією; у знаннях із стратегічного митного менеджменту; в дистанційній (електронній) або / та змішаній формах навчання та підвищення кваліфікації на рівні магістратури; у компетентностях, які відповідають рівню та вимогам міжнародних професійних стандартів для митної професії) підтверджують висновок, що метод “аналіз потреб у навчанні” є ефективним інструментом для організації процесу формування професійної компетентності магістрів права в галузі митної справи.

Список використаної літератури

1. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.

2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

3. Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку освіти в Україні : Указ Президента України від 09.10.2001 р. № 941/2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/941/2001>.

4. Про Основні напрями реформування вищої освіти в Україні : Указ Президента України від 12.09.1995 р. № 832/95 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/832/95>.

5. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>.

6. PICARD Professional Standards / World Customs Organization. – Brussels, 2008. – 46 р.

7. EU Customs Competency Framework [Electronic resource]. – Mode of access: http://ec.europa.eu/taxation_customs/common/eu_training/competency/index_en.htm.

8. Customs professional development: a key enabler for management excellence // WCO News. – February 2011. – № 64. – P. 31.

9. CIPD, Annual Survey Report 2010 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.cipd.co.uk/>.

Стаття надійшла до редакції 17.08.2015.

Мовчан Д. О. Подготовка магистров права в сфере таможенного дела: анализ потребностей в обучении

В статье рассматривается сущность понятия “анализ потребностей в обучении”. Теоретический анализ потребностей в обучении проведен на примере подготовки магистров права в сфере таможенного дела. Детально рассмотрены методы, которыми можно пользоваться для получения информации о потребностях в обучении (анкеты, интервью, групповые дискуссии, описание работы, предыдущие выступления, письменные отчеты, наблюдения), представлен алгоритм проведения каждого из методов и определены наиболее результативные. Анализ потребностей в обучении определен эффективным инструментом для организации процесса формирования профессиональной компетентности магистров права в сфере таможенного дела.

Ключевые слова: *анализ потребностей в обучении, магистры права в сфере таможенного дела, профессиональная компетентность, подготовка.*

Movchan D. Training of masters of law in the field of Customs affairs: training needs analysis

The paper describes the essence of the “training needs analysis” concept. Such questions as why to conduct the training needs analysis, which place this analysis takes in the training cycle and how to obtain the information necessary to analyze training needs are examined.

The theoretical analysis of training needs has been conducted by the author on the example of training masters of law in the field of Customs affairs. The methods to be applied for receiving the information concerning training needs (questionnaires, interviews, group discussions, job description, previous presentations, written reports, observations) have been characterized and the most effective ones have been identified. Each of the methods has been described in detail and an algorithm for their implementation has been determined.

In the paper the author also emphasizes the need to follow such a correlation as “the necessary information – a method chosen – a form of an analysis”. The paper also reveals and describes which methods are applicable to which information on training needs, i. e. observations and monitoring provide information on gaps in knowledge, inefficient use of knowledge, incompliance with standards, interpersonal problems etc.

The presented “training needs analysis” concept is considered as an effective instrument for designing the professional competence development of the masters of law in the field of Customs affairs.

Key words: *training needs analysis, masters of law in the field of Customs affairs, professional competence, training.*